LEKSEMA VA MORFEMA: TIL BIRLIKLARI SIFATIDA O‘ZARO MUNOSABATI

Ahmadjonova Zahro Alisher qizi
Andijon davlat chet tillari instituti,
Xorijiy filologiya va turizm yo‘nalishi,
Xitoy tili yo‘nalishi 102 - guruh talabasi
Ilmiy maslahatchi: Kabulova U.S
Tel:+998911572212
https://doi.org/10.5281/zenodo.24371062

Annotatsiya. Maqolada tilning ikki asosiy birligi — leksema va morfema — o‘zaro qiyoslanadi. Xorijiy, rus va o‘zbek tilshunosligidagi ta’riflar tahlil qilinib, ikki birlikning umumiy va farqli belgilari o‘zbek tili misollarida ko‘rsatiladi. Tahlil natijasida leksema lug‘aviy sathning mustaqil, atash vazifasini bajaruvchi birligi, morfema esa so‘z yasash va shakl yasashga xizmat qiluvchi birlik ekani asoslanadi.

Kalit so‘zlar: leksema, morfema, so‘zshakl, allomorf, semema, paradigma, til birligi, agglutinativ til.

Аннотация. В статье сопоставляются две основные единицы языка — лексема и морфема. Анализируются определения, принятые в зарубежном, русском и узбекском языкознании; общие и различительные признаки единиц показаны на материале узбекского языка. Обосновывается, что лексема является самостоятельной номинативной единицей лексического уровня, а морфема служит словообразованию и формообразованию.

Ключевые слова: лексема, морфема, словоформа, алломорф, семема, парадигма, единица языка, агглютинативный язык.

Abstract. The article compares two basic units of language, the lexeme and the morpheme. Definitions adopted in Western, Russian and Uzbek linguistics are analysed, and the shared and distinguishing features of the two units are shown on Uzbek material. The lexeme is argued to be an independent naming unit of the lexical level, while the morpheme serves word formation and inflection.

Keywords: lexeme, morpheme, word-form, allomorph, sememe, paradigm, unit of language, agglutinative language.

Til tizimi bir-biri bilan pog‘onali bog‘langan birliklardan tashkil topadi: fonema, morfema, leksema va sintaktik qurilma. Shular ichida leksema va morfema alohida o‘rin tutadi, chunki ikkalasi ham ma’noli birlik bo‘lib, so‘zning tuzilishi va ma’nosini tushuntirishda birga ishtirok etadi. Aynan shu yaqinlik ularni chegaralashni qiyinlashtiradi.

Mavzuning dolzarbligi uch holat bilan belgilanadi. Birinchidan, jahon tilshunosligida morfema va leksema tushunchalari turli maktablarda turlicha talqin qilinadi va yagona ta’rif mavjud emas. Ikkinchidan, o‘zbek tili agglutinativ til bo‘lgani uchun unda o‘zak va qo‘shimcha chegarasi aniq ko‘rinadi, bu esa hind-yevropa tillari asosida ishlab chiqilgan ta’riflarni o‘zbek tiliga ko‘r-ko‘rona ko‘chirish to‘g‘ri emasligini ko‘rsatadi. Uchinchidan, o‘zbek tilshunosligining o‘zida ham ikki xil yondashuv bor: bir guruh olimlar leksemani morfemaning bir turi deb hisoblaydi, ikkinchi guruh esa ularni butunlay boshqa-boshqa birliklar sifatida ajratadi.

Maqolaning maqsadi — leksema va morfemaning til birligi sifatidagi mohiyatini qiyoslab, ularning umumiy va farqli belgilarini aniqlash. Shu maqsadda quyidagi vazifalar qo‘yildi:

1) xorijiy, rus va o‘zbek tilshunosligida leksema va morfemaga berilgan ta’riflarni tahlil qilish;

2) ikki birlikni yagona mezonlar asosida qiyoslash;

3) xulosalarni o‘zbek tili misollarida tekshirish.

Ishning ilmiy yangiligi shundaki, unda uch tilshunoslik an’anasidagi ta’riflar yagona mezonlar asosida solishtirilib, natijalar o‘zbek tilidagi so‘zshakllar va bir gap tahlili orqali tekshirildi. Amaliy ahamiyati esa talabalarga so‘z tarkibini tahlil qilishda leksema bilan morfemani adashtirmaslik uchun aniq mezonlar berishida ko‘rinadi.

Tadqiqot obyekti — hozirgi o‘zbek adabiy tilining lug‘aviy va morfemik sathi birliklari, predmeti esa leksema va morfema o‘rtasidagi munosabatdir.

Morfema haqidagi mumtoz ta’rif amerika strukturalizmi asoschisi L. Blumfildga tegishli. Olimning qayd etishicha, morfema — boshqa hech bir shakl bilan qisman fonetik-semantik o‘xshashlikka ega bo‘lmagan sodda til shakli[1]. Bu ta’rifda morfema so‘zning real bo‘lagi sifatida tushuniladi, ya’ni u bevosita ajratib ko‘rsatish mumkin bo‘lgan qismdir. Keyingi tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, morfema tushunchasi XX asr morfologiyasining eng ommalashgan nazariy yangiligi bo‘ldi[2]. Bizningcha, bu ommalashuvning sababi oddiy: morfema so‘zni mayda ma’noli qismlarga ajratish imkonini berdi va shu bilan turli tillarni bir xil o‘lchov bilan tavsiflash yo‘li ochildi.

Leksema tushunchasi esa nisbatan kech shakllandi. Zamonaviy morfologiya tarixiga oid ishlarda ko‘rsatilishicha, leksema termini hozirgi ma’nosida P. Metyuz nomi bilan bog‘lanadi, uning ildizi esa J. Layonzning 1963-yilgi tadqiqotiga borib taqaladi[3]. Shu mualliflar fikricha, leksema ta’rifi paradigma tushunchasidan kelib chiqadi: leksema — turlanish va tuslanish shakllaridan mavhumlashtirilgan birlik[4]. Demak, G‘arb an’anasida leksema morfemaga emas, balki so‘zning grammatik shakllari yig‘indisiga nisbatan belgilanadi.

M. Haspelmat va E. Simsning darsligida bu farq yanada sodda tushuntiriladi. Mualliflarga ko‘ra, leksema — mavhum ma’nodagi so‘z, ya’ni «lug‘at so‘zi», so‘zshakl esa aniq grammatik ma’nolar bilan qo‘llangan konkret so‘z; leksemaning o‘ziga xos tovush shakli bo‘lmaydi[5]. Bu fikr muhim xulosaga olib keladi: leksemani eshitib yoki ko‘rib bo‘lmaydi, nutqda biz faqat uning so‘zshakllariga duch kelamiz.

Blumfilddan keyingi tadqiqotchilar morfemani so‘zning real bo‘lagi emas, balki mavhum birlik sifatida talqin qila boshladilar. So‘zning real bo‘laklari uchun morf termini kiritildi, bir morfemaning turli sharoitda keladigan ko‘rinishlari esa allomorf deb ataldi. Bu yangilik morfema bilan leksema o‘rtasidagi muhim o‘xshashlikni yuzaga chiqardi: ikkalasi ham mavhum birlik, ikkalasi ham nutqda o‘z variantlari orqali namoyon bo‘ladi. Fonema va allofon, morfema va allomorf, leksema va so‘zshakl juftliklari tilning turli sathlarida bir xil tamoyil amal qilishini ko‘rsatadi.

Rus tilshunosligida morfema termini I. A. Boduen de Kurtene nomi bilan bog‘liq. «Lingvistik ensiklopedik lug‘at»da yozilishicha, morfema tilning asosiy birliklaridan biri bo‘lib, ko‘pincha minimal belgi sifatida ta’riflanadi[6]. Shu lug‘atda T. V. Buligina va S. A. Krilov leksemani bir so‘zning turli paradigmatik shakllari va ma’no variantlarini birlashtiruvchi birlik

---

[1] Bloomfield L. Language. – New York: Henry Holt and Company, 1933. – P. 161.

[2] Bonami O., Boyé G., Dal G., Giraudo H., Namer F. Introduction // The lexeme in descriptive and theoretical morphology. – Berlin: Language Science Press, 2018. – P. viii.

[3] O‘sha asar. – P. v.

[4] O‘sha asar. – P. vii.

[5] Haspelmath M., Sims A. D. Understanding Morphology. 2nd ed. – London: Hodder Education, 2010. – P. 15.

[6] Морфема // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 312.

sifatida izohlaydilar[7]. Ko‘rinadiki, rus an’anasi ham leksemani so‘zshakllar majmui deb biladi, biroq unga ma’no variantlarini ham qo‘shadi. Morfologik tahlilning umumiy tamoyillari esa Y. S. Kubryakova tomonidan german tillari materialida ishlab chiqilgan[8].

O‘zbek tilshunosligida leksemaga sistem yondashuv asosidagi ta’rifni H. Ne’matov va R. Rasulov bergan. O‘zbek olimlarining qayd etishicha, leksema — «jamiyat a’zolari uchun tayyor, umumiy, majburiy bo‘lgan, shakl va mazmunning barqaror birikuvidan tashkil topgan» til birligi[9]. Ushbu ta’rifning yutug‘i shundaki, u leksemaning nutq birligi emas, balki til (lison) birligi ekanini aniq ko‘rsatadi. Shu bilan birga, bu yo‘nalish vakillari o‘zakni «lug‘aviy morfema», qo‘shimchani «grammatik morfema» deb atab, leksemani morfemaning bir ko‘rinishi sifatida talqin qiladilar.

A. Hojiyev bunga qarshi fikr bildiradi. Olimning ta’rificha, morfema — «o‘z ifoda va ma’no jihatiga ega bo‘lgan, so‘z yasash yoki so‘z shaklini yasash uchun xizmat qiladigan lisoniy birlik»[10]. Bu ta’rifga ko‘ra, o‘zbek tilida morfema deganda faqat qo‘shimchalar tushuniladi, lug‘aviy ma’noli birlik esa leksemadir. Nazarimizda, ikkinchi qarash o‘zbek tilining agglutinativ tabiatiga ko‘proq mos keladi, chunki o‘zbek tilida o‘zak qo‘shimchasiz ham mustaqil so‘z bo‘lib kela oladi.

O‘zbek tilshunosligida leksemaning ichki tuzilishi ham alohida o‘rganilgan. Unga ko‘ra, leksema ikki tomondan iborat: tovush qobig‘i, ya’ni nomema va mazmun tomoni, ya’ni semema. Bu qarash leksemani faqat grammatik shakllar yig‘indisi sifatida emas, balki shakl va ma’noning yaxlit birligi sifatida tushunishga imkon beradi. Morfemada ham shakl va ma’no farqlanadi, biroq uning ma’nosi leksema ma’nosiga tayangan holda yuzaga chiqadi.

Shunday qilib, uch an’ana ham morfemani eng kichik ma’noli birlik deb biladi. Farq leksemaning morfemaga munosabatida ko‘rinadi: ayrim olimlar leksemani morfemaning turi deb, boshqalari esa mustaqil birlik deb qaraydi.

Tadqiqotda uch usul qo‘llandi. Tavsifiy usul yordamida leksema va morfemaga oid ta’riflar to‘planib, tartibga solindi. Qiyosiy usul xorijiy, rus va o‘zbek tilshunosligi qarashlarini bir xil mezonlar bo‘yicha solishtirishga xizmat qildi. Komponent tahlil usuli orqali o‘zbek tilidagi so‘zshakllar tarkibiy qismlarga ajratilib, har bir qismning maqomi belgilandi.

Qiyoslash uchun beshta mezon tanlandi: birlikning til tizimidagi sathi, ma’no turi, mustaqil qo‘llana olishi, ichki bo‘linuvchanligi va nutqdagi voqelanish shakli. Misollar hozirgi o‘zbek adabiy tilidan olindi.

Tahlil leksema va morfemaning to‘rtta umumiy belgisini ko‘rsatdi. Ikkalasi ham til (lison) birligi bo‘lib, nutqqa tayyor holda olib kiriladi. Ikkalasi ham ikki tomonlama: shakl va ma’no birligidan iborat. Ikkalasi ham takrorlanuvchan, ya’ni so‘zlovchi ularni har safar yangidan yaratmaydi. Nihoyat, ikkalasi ham nutqda bevosita emas, balki o‘z ko‘rinishlari orqali voqelanadi: leksema so‘zshakl orqali, morfema esa morf va allomorf orqali[11].

Tanlangan beshta mezon bo‘yicha qiyoslash natijasi quyidagi jadvalda berilgan.

1-jadval. Leksema va morfemaning farqli belgilari

Mezon	Leksema	Morfema
Til tizimidagi sathi	Lug‘aviy (leksik) sath	Morfemik sath

[7] Булыгина Т. В., Крылов С. А. Лексема // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 257.

[8] Qarang: Кубрякова Е. С. Основы морфологического анализа (на материале германских языков). – М.: Наука, 1974.

[9] Ne’matov H., Rasulov R. O‘zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995. – B. 47.

[10] Hojiyev A. O‘zbek tili morfologiyasi, morfemikasi va so‘z yasalishining nazariy masalalari. – Toshkent: Fan, 2010. – B. 29.

[11] Qarang: Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002.

Ma’no turi	Atash (nominativ) ma’no: narsa, belgi, harakatni nomlaydi	Yasovchi yoki grammatik ma’no: yangi so‘z yoki shakl hosil qiladi
Mustaqil qo‘llanishi	Mustaqil qo‘llanadi, gap bo‘lagi bo‘la oladi	Mustaqil qo‘llanmaydi, faqat leksemaga qo‘shiladi
Ichki bo‘linishi	Yasama leksema ma’noli qismlarga bo‘linadi	Ma’noli qismlarga bo‘linmaydi
Nutqdagi ko‘rinishi	So‘zshakl	Morf, allomorf

Jadvaldan ko‘rinadiki, eng muhim farq ma’no turi va mustaqillikda. Leksema borliqdagi narsa yoki hodisani ataydi, morfema esa hech narsani atamaydi, u faqat leksemaga qo‘shilib ma’no qo‘shadi.

Fikrimizni kitoblarimizdan so‘zshakli misolida tekshiramiz. U to‘rt qismga ajraladi: kitob + -lar + -imiz + -dan. Bu yerda bitta leksema ([kitob]) va uchta morfema bor: ko‘plik, egalik va chiqish kelishigi qo‘shimchalari. [Kitob] leksemasi qo‘shimchasiz ham mustaqil so‘z bo‘la oladi, -lar, -imiz, -dan esa yakka holda qo‘llanmaydi. Kitob, kitobni, kitoblar, kitobimizda kabi shakllarning barchasi bitta leksemaning so‘zshakllari bo‘lib, birgalikda uning paradigmasini tashkil etadi.

So‘z yasalishida munosabat boshqacha. Ishchi so‘zi [ish] leksemasi va -chi morfemasidan tuzilgan, lekin natijada yangi leksema — [ishchi] hosil bo‘ladi. Demak, shakl yasovchi morfema leksemaning so‘zshaklini, so‘z yasovchi morfema esa yangi leksemani yuzaga keltiradi. Bu holat A. Hojiyev ta’rifidagi «so‘z yasash yoki so‘z shaklini yasash» vazifasiga to‘la mos keladi.

O‘zbek tilida morfemalar vazifasiga ko‘ra uch guruhga bo‘linadi. So‘z yasovchi morfemalar yangi leksema hosil qiladi: ishchi, aqlli, do‘stlik, ishla. Lug‘aviy shakl yasovchi morfemalar leksemaning ma’nosiga qo‘shimcha ottenka beradi, lekin yangi leksema yasamaydi: kitoblar, kattaroq, qizgina. Sintaktik shakl yasovchi morfemalar esa so‘zni boshqa so‘zlarga bog‘laydi: kitobni, kitobim, o‘qidim. Bu uch guruhdan faqat birinchisi tilning lug‘at boyligini ko‘paytiradi. Masalan, kitob – kitobxon – kitobxonlik zanjirida uchta alohida leksema bor va har bir bosqichda bittadan so‘z yasovchi morfema qo‘shilgan.

Fe’l leksemalarida paradigma otlarnikidan ancha keng. [O‘qi] leksemasi o‘qidim, o‘qiyapsan, o‘qigan, o‘qimoqchi, o‘qimadi kabi o‘nlab so‘zshakllarga ega. O‘qimadingizmi so‘zshakli besh qismdan iborat: o‘qi + -ma + -di + -ngiz + -mi, ya’ni bitta leksema va to‘rtta morfema. Har bir morfema bittadan ma’no bildiradi: bo‘lishsizlik, o‘tgan zamon, II shaxs ko‘plik, so‘roq. Rus tilidagi книгами shaklida esa bitta -ами qo‘shimchasi ham ko‘plikni, ham kelishikni birga ifodalaydi. Shu sababli o‘zbek tilida morfemalarni sanash va chegaralash oson, bu esa leksemaning chegarasini ham aniq ko‘rsatadi.

Ikki birlikning nutqdagi nisbatini ko‘rish uchun Talabalar do‘kondan yangi kitoblarni oldilar gapini tahlil qildik. Gapda beshta leksema bor: [talaba], [do‘kon], [yangi], [kitob], [ol]. Morfemalar soni oltita: -lar, -dan, -lar, -ni, -di, -lar. Bunda -lar uch marta uchraydi: ikki o‘rinda otning ko‘pligini, bir o‘rinda fe’lning III shaxs ko‘pligini bildiradi. Tahlildan ikki xulosa chiqadi. Birinchidan, leksemalar gapning mazmun asosini, morfemalar esa so‘zlar orasidagi grammatik aloqani ta’minlaydi. Ikkinchidan, yangi so‘zi hech qanday qo‘shimchasiz kelgan, demak leksema morfemasiz qo‘llana oladi, morfema esa leksemasiz qo‘llana olmaydi.

Leksema bilan so‘zshaklni farqlashning amaliy yo‘li izohli lug‘atga murojaat qilishdir. Lug‘atda kitob alohida maqola sifatida beriladi, kitoblar yoki kitobni esa berilmaydi, chunki ular yangi leksema emas. Ishchi va kitobxon esa alohida maqolaga ega, chunki so‘z yasovchi morfema yangi leksema hosil qilgan. Demak, lug‘at leksemalar ro‘yxatidir, morfemalar esa unda faqat yasama leksemalar tarkibida ko‘rinadi.

Morfemaning variantlanishini jo‘nalish kelishigi qo‘shimchasida ko‘rish mumkin: uyga, eshikka, qishloqqa. Bu yerda -ga, -ka, -qa — bitta morfemaning uch allomorfi. Ularning ma’nosi bir xil, tanlanishi esa o‘zakning oxirgi tovushiga bog‘liq. Leksemada bunga o‘xshash hodisa so‘zshakllarning almashinuvidir, biroq so‘zshakllar grammatik ma’no jihatidan farq qiladi, allomorflar esa farq qilmaydi.

Leksemalar orasidagi ma’no munosabatlari morfemalarda ham kuzatiladi, lekin ko‘lami boshqacha. Leksemalar omonim bo‘la oladi: ot (hayvon), ot (ism), ot (otmoq fe’lining buyruq shakli). Morfemalar ham omonim bo‘ladi: -ma qo‘shimchasi o‘qima shaklida bo‘lishsizlikni bildiradi, qatlama, suzma so‘zlarida esa ot yasaydi. Sinonimiya ham ikkala birlikka xos: yuz, bet, chehra leksemalari singari -li va ser- (suvli, sersuv), -siz va be- (g‘uborsiz, beg‘ubor) morfemalari o‘zaro ma’nodosh. Farqi shundaki, leksemalar sinonimiyasi minglab qatorlarni tashkil etadi, morfemalar soni esa cheklangan va yopiq ro‘yxatdan iborat. Til yangi leksemalarni tez qabul qiladi, yangi morfema esa juda kam paydo bo‘ladi.

Ma’no tomonida ham farq seziladi. Leksemaning mazmun jihati semema deb ataladi va bir leksema bir necha sememaga ega bo‘lishi mumkin. Masalan, [ko‘z] leksemasi «ko‘rish a’zosi», «ignaning teshigi», «buloqning suv chiqadigan joyi» ma’nolarini bildiradi. Morfemaning ma’nosi esa umumlashgan: -chi qo‘shimchasi ishchi, temirchi, sportchi so‘zlarining barchasida «shu ish bilan shug‘ullanuvchi shaxs» ma’nosini beradi.

Olingan natijalar leksemani morfemaning bir turi deb qarash o‘zbek tili uchun to‘liq o‘zini oqlamasligini ko‘rsatadi. Agar [kitob] ham, -lar ham morfema deb atalsa, mustaqil qo‘llana oladigan va qo‘llana olmaydigan birliklar o‘rtasidagi asosiy farq nomlanishda yo‘qoladi. Shu sababli biz A. Hojiyev qarashiga qo‘shilamiz: o‘zbek tilida leksema va morfema til tizimining ikki xil birligidir.

Xorijiy an’anada o‘zakning morfema deb atalishi ham tushunarli. Ingliz tilida book kabi so‘zlar erkin morfema hisoblanadi, chunki bu tilda grammatik shakllar kam va o‘zak ko‘pincha so‘zning o‘ziga teng keladi. O‘zbek tilida esa bitta o‘zakka ketma-ket bir necha qo‘shimcha qo‘shiladi va ularning har biri alohida ma’no tashiydi. Shu sharoitda atovchi birlik bilan unga qo‘shiluvchi birlikni bir nom bilan atash tahlilni chalkashtiradi.

Bu xulosa ta’lim amaliyoti uchun ham ahamiyatli. So‘z tarkibini tahlil qilishda talabalar ko‘pincha o‘zakni ham, qo‘shimchani ham bir xil «morfema» deb belgilaydi va natijada so‘z yasalishi bilan shakl yasalishini aralashtirib yuboradi. Bizningcha, tahlilni uch bosqichda olib borish maqsadga muvofiq: avval so‘zshaklning lug‘atdagi shakli, ya’ni leksemasi aniqlanadi; keyin leksemaning o‘zi tub yoki yasama ekani tekshiriladi; oxirida shakl yasovchi morfemalar ajratiladi. Shunda kitobxonlarga so‘zshaklida [kitobxon] yasama leksema ekani, -lar va -ga esa uning shaklini yasovchi morfemalar ekani aniq ko‘rinadi.

Biroq chegaraning mutlaq emasligini ham tan olish kerak. Bilan, uchun, va kabi yordamchi so‘zlar shaklan alohida so‘z bo‘lsa-da, atash ma’nosiga ega emas va vazifasiga ko‘ra qo‘shimchalarga yaqin turadi. Bunday birliklarning maqomi alohida tadqiqotni talab qiladi.

O‘tkazilgan tahlil quyidagi xulosalarga olib keldi.

1. Leksema va morfema — ikkalasi ham tayyor, takrorlanuvchan, shakl va ma’no birligidan iborat til birliklari. Shu umumiylik ularni ko‘pincha bir-biriga yaqinlashtirib talqin qilishga sabab bo‘lgan.

2. Ular o‘rtasidagi asosiy farq ma’no turi va mustaqillikda: leksema atash ma’nosiga ega va mustaqil qo‘llanadi, morfema esa yasovchi yoki grammatik ma’no bildiradi va faqat leksemaga qo‘shilib keladi.

3. Xorijiy va rus tilshunosligida leksema asosan so‘zshakllar majmui sifatida, ya’ni paradigma orqali ta’riflanadi. O‘zbek tilshunosligida esa leksemaning til birligi sifatidagi tayyorlik, umumiylik va majburiylik belgilari oldinga chiqariladi.

4. O‘zbek tilining agglutinativ tabiati leksema va morfemani alohida birliklar sifatida farqlashni taqozo etadi: o‘zak qo‘shimchasiz ham mustaqil so‘z bo‘la oladi, qo‘shimcha esa bo‘la olmaydi.

5. Shakl yasovchi morfema leksemaning so‘zshaklini, so‘z yasovchi morfema esa yangi leksemani hosil qiladi. Bu ikki birlikning o‘zaro aloqasi aynan shu jarayonlarda namoyon bo‘ladi.

6. Leksemani so‘zshakldan farqlashda lug‘at mezoni qulay: lug‘atda alohida maqola sifatida berilgan birlik leksema, berilmagan grammatik shakl esa so‘zshakldir.

Kelgusida yordamchi so‘zlarning leksema va morfema oralig‘idagi maqomini hamda ko‘makchi fe’llarning qo‘shimchaga aylanish jarayonini o‘rganish maqsadga muvofiq. Tadqiqot natijalaridan oliy ta’limda «Hozirgi o‘zbek adabiy tili» fanining leksikologiya va morfemika bo‘limlarini o‘qitishda foydalanish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bloomfield L. Language. – New York: Henry Holt and Company, 1933. – 564 p.
2. Bonami O., Boyé G., Dal G., Giraudo H., Namer F. (eds.). The lexeme in descriptive and theoretical morphology. – Berlin: Language Science Press, 2018. – P. v–xiv. DOI: 10.5281/zenodo.1406985.
3. Haspelmath M., Sims A. D. Understanding Morphology. 2nd ed. – London: Hodder Education, 2010. – 366 p.
4. Булыгина Т. В., Крылов С. А. Лексема // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 257.
5. Кубрякова Е. С. Основы морфологического анализа (на материале германских языков). – М.: Наука, 1974.
6. Морфема // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 312–313.
7. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002. – 168 b.
8. Hojiyev A. O‘zbek tili morfologiyasi, morfemikasi va so‘z yasalishining nazariy masalalari. – Toshkent: Fan, 2010.
9. Ne’matov H., Rasulov R. O‘zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.